Milan Knížák (19. dubna 1940 – 26. července 2026)

Ve věku 86 let zemřel výtvarník, hudebník a pedagog Milan Knížák, v letech 1999–2011 generální ředitel Národní galerie Praha.

Milan Knížák se narodil v Plzni v roce 1940. Na počátku 60. let začal v pražských ulicích pořádat akce, demonstrace a obřady, které patří k nejranějším projevům akčního umění ve střední Evropě; sám pro ně odmítal označení happening a zdůrazňoval aktivní účast zúčastněných. V roce 1964 spoluzaložil skupinu *Aktuálního umění*, která až do počátku 70. let propojovala výtvarné akce, hudbu, samizdat a mail art. Nešlo přitom o umění samo o sobě – v textu *Proč právě tak* Knížák napsal, že jde o „umění učit člověka žít“. Rokem 1965 se datuje počátek cyklu *Broken Music*, založeného na destrukci a novém přehrávání gramofonových desek. V 70. a 80. letech se těžiště jeho práce přesouvalo ke konceptuálním polohám a k návrhům architektury, nábytku, šperku a oděvu; od druhé poloviny 80. let se vracel k malbě a plastice.

Jeho tvorba měla od počátku mezinárodní přesah. Britská historička umění Klara Kemp-Welch v knize *Networking the Bloc* interpretuje program skupiny *Aktual* jako výzvu proti nadvládě věcí, formulovanou zevnitř státního socialismu: manifest *Aktuálního umění* podle ní míří k proměně vztahu mezi člověkem a předměty. Knížákovy akce přitom vznikaly nezávisle na dění na Západě, americký umělec Allan Kaprow jim věnoval samostatnou pasáž v knize *Assemblages, Environments and Happenings* (1966) a v roce 1965 jmenoval zakladatel Fluxu George Maciunas Knížáka ředitelem Fluxus East. Knížák sám tomuto titulu velkou váhu nepřikládal.

Po roce 1989 byl prvním zvoleným rektorem Akademie výtvarných umění v Praze (1990–1997), kde po dvacet pět let vedl Ateliér intermediální tvorby; k jeho studentům a studentkám patřili mimo jiné Krištof Kintera, Milena Dopitová, Jakub Špaňhel nebo Míla Preslová.

Generálním ředitelem Národní galerie byl jmenován v roce 1999 a ve funkci setrval do roku 2011. Za jeho vedení proběhly v Národní galerii vedle výstav starého umění také monografické přehlídky českých autorek a autorů druhé poloviny 20. století – mimo jiné Zorky Ságlové, Pavla Brázdy či Zdeňka Berana – a galerie uspořádala dvě mezinárodní přehlídky současného umění ve Veletržním paláci, bienále Druhý pohled (2005) a trienále ITCA (2008). Prostor dostávala i nejmladší generace, mimo jiné prostřednictvím Ceny NG 333. Sám Milan Knížák zůstal i v této době činným kurátorem. Galerie za jeho působení rozšířila počet spravovaných objektů a vypořádala se s následky povodní v roce 2002.

Knížákova díla jsou zastoupena mimo jiné ve sbírkách Museum of Modern Art v New Yorku, Tate v Londýně a Centre Pompidou v Paříži. Zastoupena jsou i v Národní galerii Praha, která nyní připravuje jeho retrospektivu.